

MÁJUS 1.

(részlet »Az anyából«)

Írta: Gorkij Maxim

Amikor az anya az utcára kilépett és az emberek ünnepélyes zúgását, a nyugtalan várakozásteljes suttogását hallotta: az ablakokban és a kapukban ácsorgó csoportokat meglátta, akik fiát és Andrejt kíváncsi pillantásokkal kísérték, szemei előtt ködképp jelent meg, amely ide-oda táncolt, színeit változtatta, majd átlátszó zöld, majd sötét szürke volt.

Köszöntötték őket és ebben a köszöntésben valami különös volt. Fülei odavetett, félhalk megjegyzéseket fogtak föl:

— Itt vannak a vezérek . . .

— Nem tudhatjuk, kik a vezetők . . .

— De hiszen nem mondok én rosszat! . . .

Másutt az udvarról kiáltotta valaki izgatott hangon:

— Elfogja őket a rendőrség . . . vesztlükbe mennek!

— Már volt abban is részük . . .

Egy rikácsoló női hang ijedten kiabálta:

— Legyen eszed, nem vagy te nőtelen ember! Azok mind nő-
lenek, azoknak mindegy . . .

Amikor Szomov háza elé értek, aki nyomorék volt és a gyártól kapott havonta kis segélyt, az ablakon kihajolva kiabálta:

— Vlaszov! meglátod kitekerik a nyakadat, te szemét, majd meglátod!

Az anya ijedten összerázkódott és megállott, Ez a kiáltás dühbe kergette. A nyomorék fölpuffadt arcába nézett, aki szitkozódva az ablakból utánuk tekintett. Majd meggyorsította a lépseit és elérve a fiúkat, szorosan mellettük ment tovább.

Fia és Andrej láthatólag nem hallottak semmit sem és a kiabálásokat észre sem vették. Nyugodtan haladtak tovább és hangosan beszélgettek egyszerű, mindennapi dolgokról. Egyszerre szembe jött velük Mirnov, idős, okos munkás, akit szelíd, becsületes magaviseletéért mindenki tisztelt.

— Te sem dolgozol, Ivanovics Danilo? -- kérdezte tőle Pável.

— A feleségem minden percben lebetegedhet . . . Nos és ez a nap . . . hát nyugtalan. Majd erősen a fiúkra szögezve tekintetét, halkán kérdezte:

— Gyerekek, az igazgatónak bait akartok csinálni, be akarjátok a fejét verni?

— Nem vagyunk mi részegek! — mondotta Pável.

— Mi egyszerűen zászlóval végigmegyünk az utcán és énekelünk! — mondotta a kisorosz. — Hallgassátok meg a dalainkat — azokban van a mi vallásunk.

— Ismerem jól a vallástokat! — szólt Mironov gondolkozva. — Olvastam írásaitokat... Na, Nilovna — szólt azután az anyához fordulva — te is velünk tartasz?

— Mielőtt meghalunk, az igazsággal kell együtt járnunk!

— Ohó, — mondta Mironov. — Hát igaz volna, amit terólad beszéltek, hogy az írásokat te hordod a gyárba.

— Ki mondja azt? — kérdezte Pável.

— Kik? Hát az emberek! De hát megáldjon az Isten... Jól viseljétek magatokat!...

— Az anya csöndesen nevetett, örült, hogy így beszélnek róla. Pável feléje fordult:

— Tè biztosan a börtönbe kerülsz, anyám!

— Nem bánom! — felelte rá.

A nap egyre magasabbra lágott és csak úgy öntötte melegét az erős, friss tavaszi légbe. A feliök lassan húzódtak tova, árnyékuk ritkább lett... Lágyan elvonultak az utcák, az emberek fölött és megtisztították a várost: lemosták a piszkot és a port a tetőkről és az unalmat az arcokból. Vidámabb lett az utca, hangosabbak lettek az emberek és túlkiabálták a gépek távolodó zaját és a gyár sóhajtásait.

Újra hallatszottak mindenfelől, az ablakokból, az udvarokból az anya füleinek kellemetlen, nyugtalan, majd vidám szavak. De most úgy érezte, hogy azokra felelnie kellene, megköszönni azokat, hogy a nap szokatlan tarka életébe kellene belevegyülnie.

Egyik utca sarkánál, mintegy száz főből álló tömeg gyült össze és középütt harsogott Vjeszovcsikov hangja:

— Kiszívják vérünket! — mondta a hang.

— Úgy van válaszoltak rá többen kórusban.

— A gyerek, úgy látszik, munkában van! — szólt a kisorosz.

— Na, majd én segítek neki!...

Előrehajolt mint a csík, úgy furakodott át a tömegen és mielőtt még Pável visszatárhatta volna, már zúgott is éneklő hangja:

— Elvtársak! Azt mondták, hogy a földön különböző emberek élnek: zsidók, németek, angolok és tatárok. Én ezt nem hiszem! Az emberek különféleképen öltözködnek, másként beszélnek, de nézzétek csak meg, hogy a gazdag franciák meg németek hogyan bánnak el a munkásokkal: úgy azt látjátok, hogy valamennyien egyformán a munkások — ellenségei. Mindnyájoknak kötelet kívánnak a nyakára.

A tömegből nevetés hallatszott.

— Ha pedig a dolgot más oldalról nézzük, látni fogjuk, hogy a francia és török munkásoknak élete éppen olyan komisz, mint a miénk...

Az utcákról több és több ember seregett e hely köré, s mindnyájan feszült figyelemmel hallgatták a beszélőt.

Andrej hangosabban kezdett szónokolni:

— A külföldi munkások már megértették ezt az igazságot és ma, a szép május elsején...

— Rendőrök! — kiáltotta valaki.

Az egyik utcáról korbácsukat suhogtató rendőrök jöttek és egyenesen a tömegnek lovagotva kiabáltak:

— Ki mer itt beszélni... oszolni! Hamar!...

Az emberek arca elsötétült és kelleetlenül állottak félre a lovak útjából. Néhányan a kerítésre másztak föl. Mások gúnyosan fölkiáltottak:

— Halljátok a lovas disznókat! Ezek aztán a hősök!

A kisorosz egyedül megállott az utca közepén. Két rendőr feléje tartott. Félre állott a lovak elöl és az anyja magához rántva, dörmögve szólta:

— Megigérted, hogy Pávellal leszel mindig és tessék, most magad mégysz neki, eszeveszetten!...

— Bozsáss meg, — szólta a kisorosz Pávélhez fordulva. — Hej, mennyi piszok rendőr van a világon

— Jól van már, no! — zsörtölődött az anyja.

Kétségbeesett, leverő fáradtság vett erőt rajta, egész benseje, majd feje elhelvezedett és szívében öröm és bánat váltakozott. Az egyetlen óhaja volt, hogy bárcsak már delet jelzett volna a gyár kürtje.

Elértek nemsokára a templomtérre. A templom körül sűrű néptömeg állott, voltak legalább is ötszázan. Vidám ifjak és gondterhelt asszonyok. A tömeg ide-oda mozgott, az emberek nyugtalanul emelték föl fejeiket és kíváncsian néztek körüli. Emelkedett hangulathoz volt mindenki. Némelyek értelmetlenül bámészkodtak, másoknak tekintetében bizonyos bizalom tükröződött vissza. Halk, női hangok hallatszottak, a férfiak bosszúsan fordultak el tőlük. Olykor-olykor félhalk szitkozódások hangzottak. Elhatározottság és bizalom keltek tusára a tanácsstalansággal és félelemmel. Tompa zúgás vette körül a tömeget.

— Mitia! — reszketett egy fiatal női hang — legyen magadhoz való eszed.

— Hagyj engem békén! — volt a válasz.

A higgadt Sziszov beszélt nyugodt és meggyőző hangján:

— Nem, nem szabad cserben hagynunk a fiatalokat! Azoknak több eszük van, mint nekünk. Azok bátrabb életet élnek! Ki mentett meg bennünket a noicsárgarasoktól? Ők! Ezt nem szabad elfe-

fejtenünk. A börtönbe vetették őket ezért. De valamennyiünknek haszna lett belőle...

Most fölzigott a gőzsíp és sötét hangjába beleveszetti az emberek zaja. A tömeg reszketett, a földön ülők fölkerelkedtek, egy pillanatig mereven, várakozásteljesen állottak és sokaknak arca elhalványodott.

— Elvtársak! — hangzott föl Pável csengő, szilárd hangja.

Száraz, forró köd égette az anya szeméit és erőre kapott testének egyetlen hirtelen mozdulatával a fia háta mögé állott. Mindenki Pável felé fordult és körülvették őt, mint a mágmeses patkót az apró vasdarabkák.

— Testvérek! Ittött az óra, amikor a mi sötétséggel, szomorúsággal és gonoszsággal teli életünkől, ettől a reánk erőszakolt, nem emberek számára való élettől megszabadulhatunk!

Elhallgatott és valamennyien hallgatva, közelebb és közelebb térköztek hozzá. Az anya a fia arcába nézett és csak a szeméit, a büszkeség és hátorság tüzeiben égő szeméit látta...

— Elvtársak! Elhatároztuk, hogy a mai napon kimondjuk nyilván, kik vagyunk. Kibontjuk zászlónkat, az ész, az igazság és a szabadság zászlóit.

Hosszú fehér zászlónnyél villant meg a levegőben. Meghajolt, szétszotva a tömeget, eltűnt benne, egy pillanat múlva a munkászászló széles lobogója, mint vörös madár emelkedett föl a magasba néző arcok fölött... Pável fölemelte kezét, a zászlónnyél jobbra-balra hajolt. Ekkor egy csomó kéz nyúl a síma fa után és a kezek között volt az anya keze is.

— Éljen a munkásnép! — kiáltotta.

Ezernyi hang ismételte tompa kiáltással.

— Éljen a szociáldemokrata párt!

A tömeg fölindult: akik a zászló jelentőségét megértették, hozzá siettek. Pável mellett álltak: Masin, Szamoljov, a két Guszev, Nikoláj és még több, az anya előtt ismeretlen fiatal, csillogó szemű munkás...

— Éljenek a világ minden munkásai! — kiáltotta Pável. És gyönyörteljes ezer hangú visszhang válaszolt, melynek dörgése megrendítette az emberek lelkét. Az anya megragadta Nikolájnak és még valakinek a kezét és görcsösen, könnytelenül zokogott. Lábai reszkettek és remegő ajkakkal szólott:

— Testvérek... ez az igazság...

Nikoláj himlőhelyes arcán széles mosoly játszott, kezét mozgatta és valamit bögött. Majd hirtelen az anya nyakába borult, megcsókolta és eszeveszetten nevetni kezdett.

— Elvtársak! — szólott most a kis orosz énekező hangjával, mely

azonban tulharsogta a tömeg lármáját. — Az új istenek, a vilá-gosság, igazság, az ész és a jószág istenének nevében szállottunk síkra. Elvtársak! Nehéz út előtt állunk. Távol messzeségben van a cél, amelyet elérni akarunk és utunk odáig nehéz, fájdalmas. Aki nem hisz az igazság erejében, akinek nincsen bátorsága hogy mindhalálig harcoljon érte; aki nem bízik benne és fél a szen-vedéstől — az távozzék tőlünk. Mi azokhoz szólunk, akik hisznek a mi győzelmiünkben; azok azonban akik a mi célunkat nem értik meg, azok ne jöjjenek velünk, mert reájuk csak bánat és gond vár. Föl az útra, elvtársak! Eljen a szabad emberek ün-nepe — május elseje!

A tömeg szorosan egybe csapódott, Pável meglobogtatta a zászlót, mely szélesen úszott a levegőben és a ragyogó napsugár-tól körülvéve, vörösen, mosolyogva indult előre...

— Lemondunk az óvilágról... — hallatszott Fedja Masin csengő hangja és százan énekelték utána a dalt.

Az anya benső mosollyal az ajkán, Masin mögött lépdelt és csak a fiát és a zászlót nézte. Körötte örömtől ragyogó orcák és csillogó szemeket látott. Legelől mentek a fia és Andrej. Hallotta hangjukat. Andrej puha, nedves hangja egybeolvadt a fia mély basszusával:

»Föl dalra társak, zengje ajkunk
A munka bús, de szent dalát...«

A nép a vörös zászlóval szembe találkozáva, örömkialtással csatlakozott az előre haladó tömeghez. Kiáltásuk elhalt a dal zú-gásában. Hallották e dalt már sokan, amint az ifjak odahaza csönd-ben, titokban énekelték, de most az utcán más volt e dal, va-lami irtóztató erő rejtett benne. Vas férfierő csendült ki belőle és fölhívta az embereket, induljanak el a jövő messzi útjára és be-csülettel megmondta e dal, mily nehéz, mennyi akadállyal van telj az út. A dal nagy, nyugodt lángjában elégték a múlt foszlá-nyai és eltűntek a mindennapi érzelmek és elégett hamuvá az új, az ismeretlen elől való átkos félelem...

»Éhség, nyomor velünk,
De mind, mind fölkelünk...«

zúgott tovább a dal.

Ismeretlen, ijedt és vidám arc jelent meg az anya mellett és reszkető hangon sikoltott:

— Mitja! Hová akarsz menni?

— Engedd, hadd menjen... Ne búsulj semmit. Én is féltem eleinte... Az enyim megý legelől, az, aki a zászlót viszi — az az én fiam. Látod?

— Rablók! Mit akartok? Katonák állnak ottan!

Hirtelen a magas, sovány asszony megragadta az anya kezét és kiáltotta:

— Ah, drágám... hogy énekelnek és az én Mitjám is velük énekel...

— Ne félj semmit! — mormogta az anya. — Szent munka ez... Gondold meg. Nem volna Krisztus, ha az emberek miatta nem haltak volna meg...

Ez a gondolat hirtelen lángolt föl agyában és egyszerű, világos igazsága megkapta őt. Az asszony arcába tekintett, megszorította a kezét és csodálkozva, mosolyogva ismételte:

— Nem volna Krisztus, ha az emberek miatta, Isten miatt meg nem haltak volna.

Mellette megjelent Sziszov. Levette sapkáját és a dal ütemeire lóbázza és így szól:

— Látod, anyuska, hogy mennek az emberek az utcán? És hogy dalolnak. Nem félnek semmitől a fickók — mondotta Sziszov. — És az én fiam a sírban nyugszik... A gyár tette tönkre... Igen, a gyár.

Az anya szíve erősen dobogott, meg kellett állnia. Féltreöklék az útból és a sűrű emberáradat elvonult előtte. Látta, milyen sokan vannak és örült a szíve.

»Föl dalra társak, zengje ajkunk...«

Mintha óriási trombita zúgott volna a levegőben, amely fölébresztette az embereket; egyeseknek keblében harci készséget, a másikéban bizonytalan örömet, valami új és lángoló, ismeretlen sejtelmet keltett. Ott szomorú reményt ébresztett, itt éveken át összegyűlt dühnek nyitott utat. Mindnyájan előre néztek, oda, ahol a levegőben a vörös zászló lengett.

— Hogy haladnak és hogy énekelnek! — ordította egy lelkesült hang. — Bravó, gyerekek!

És ekkor az ember, akiben láthatólag valami nagy érzés támadt, amit közönséges szavakkal ki nem fejezhetett, jóízű káromkodásban tört ki. És a düh, vak sötét rabszolga düh hatolt át fogain és sziszegve, mint kígyó, csunya szavakban tört ki.

— Eretnekek — kiáltotta valaki egy ablakból és az öklével hadonászott. És az anya fülébe jutott az utálatos szóáradat.

— A császár ellen, a császár ő felsége ellen lázadtok föl?...

Csúnya orcák siettek el az anya előtt. Férfiak és nők ugrálva tovasiettek. A nép mint sötét láva ömlött előre. A dal, amelynek erős zúgása láthatólag mindent leverte és az utat megtisztította, magával ragadott mindenkit. És az anya keblében föltámadt a hatalmas yagy, hogy odakiáltsa az embereknek:

— Ti kedves testvéreim!...

Miközben messziről a vörös zászlót nézte, látta, anélkül, hogy előtte állt volna, fia arcát, erős homlokát és tűzben égő szemeit.

Hanem most a tömeg utolsó soraiban, azok között találta magát, akik lassan mentek előre a hámulók hideg kíváncsiságával, akik előre tudják, mi lesz a színdarab vége, akik közömbösen néztek maguk elé. Nyugodtan mentek előre, öntudatosan beszéltek egymással:

— Egy század áll az iskolánál, egy másik a gyárnál...

— A kormányzó megérkezett...

— Igazán?

— Saját szememmel láttam.

Valaki megelégedetten szitkozódott és szolt:

— Most legalább félnek tőlünk, ugy-e... Katonaság és kormányzó...

— Testvérek! ... zúgott az anya keblében.

Hanem a szó holtan és hidegen hatott ebben a környezetben. Meggyorsította lépteit, hogy megszabaduljon ezektől az emberektől és csakhamar el is érte a lassan előrehaladókat. És újra lesüllyedt a tömör hanghullám és visszaáradt. A hangok egymásután jöttek ki az útehből, szakgatott fölkiáltások hangzottak, megkísérelték a dalt újra az előbbi magasságra emelni és meggyorsítani:

„Föl dalra társak, zengje ainkak.

A munka hírs, de szent dalát...

Hanem a dalban most már nem volt összefüggés és nem volt hízalom: nyugtalanság reszketett már benne.

Mit sem látva, mit sem tudva, ami elől történt, csak sejtve azt, igyekezett az anya keresztül a tömegben, előre. Hanem már jöttek az emberek vele szemben: némelyek lehajtott fejjel és összeráncolt szemöldökkel; mások ismét gúnyosan fütyörészve. Az anya aggódva szemlélte orcáikat és szemek kértek, könnyörögtek és hallgatva beszéltek...

— Elvtársak! ... hangzott föl Pável hangja. A katonák éppen olyan emberek, mint mi vagyunk. Nem fognak báratni bennünket! Miért is tennék? Talán azért, mert mi az igazságot hozzuk, melyre mindenkinek szüksége van? A mi igazságunk kell nekik is. Talán most még nem értik ezt meg, de közel az idő, amikor velünk jönnek ők is, amikor már többé nem a rablás és gyilkolás jelében haladnak, hanem a mi zászlóink, a szabadság és ióság zászlaja alá sorakoznak. És hogy ők megérthessék a mi igazságunkat, nekünk kell előre haladni. Előre elvtársak! Múdig csak... előre!

Pável hangja szilárdan csendült. Szavai világosan és kimárten hangzottak a levegőben, de a tömeg már megtört: az emberek

egymásután mentek jobbra és balra, a házak elé és a kerítésekhez támaszkodtak. A tömegnek most baltaformája volt; az élén volt Pável, akinek feje fölött ott lengett a munkások vörös zászlaja. Hasonló volt a tömeg egy fekete madárhoz is, amely szárnyait szétterjesztve várt, készen az alkalomra, hogy fölemelkedve tovább szálljon és Pável volt a madár esőre...

VÁRNAI ZSENI:

M Á J U S

Csak súgóm a nevét: madársereg dalolja.
Sóhajtóm a nevét: virág is illatozza.
Csak mondom a nevét: a szél világgá lengi
s mérhetetlen mélyből a föld kórus zengi:
Május!

Május: piros reménység,
május: orgonaillat,
tüzes sugár az égen,
május: hajnalesíllag,
Friss nedvek pezsdülése,
erők felhorkanása,
május: mi ájtult lelünk

emberré torpanása,
Május: szívünk zenéje,
május: hitünk a létben,
május: hitünk a jóban,
szépségben, enyhülésben,
Hitünk a barna rögben,
hitünk a zöld vetésben,
Hitünk a dús kalászbán.

míndnyájunk kenyereben,
Május: nagy gerjedelmek,
új lendület a karba,
Május a gyötrött ember
acélos viadalja.
Május: erő a szívben,
május: szárnyaló ének,
Május: szemevilágló,
szép, piros szövétnek,
Május.